

delavskega gibanja, ki jo je tradicionalno zgodovinopisje zapostavljalo, znanstveno ovrednotena«. Srečna izbira je bila, da je bil prav profesor Stadler predstojnik inštituta za sodobno zgodovino kot tudi inštituta za družbo in politiko in tako je bilo omogočeno »politično in socialno angažirano raziskovanje v liberalni klimi s stalnimi diskusijami in medsebojnim plemenitenjem« kot sami avtorji menijo v uvodu publikacije.

Zbornik uvajajo tople spremne besede bivše ministric dr. Herte Firnberg, tem pa sledi osem večjih razprav, od katerih se Gerhard Botz pod naslovom Novejša zgodovina med kvantifikacijo in oralno zgodovino ukvarja z razmišljanji o novih virih in metodah v sodobni zgodovini, predvsem z vidika socialnih ved, Helmut Konrad nas seznanja s problematiko in stanjem raziskav o zgodovini delavstva pod naslovom Zgodovina delavstva in prostor, na metodološko področje delavske kulture sega razprava Reinharda Kanonierja Okolje — kultura vsakdanjega življenja — delavska kultura. Brigitte Perfahl je napisala razpravo K vprašanju deficita marksizma v avstrijski socialni demokraciji med leti 1889—1901, Josef Weidenholzer razmišlja o Zgodovinskih opazovanjih k vprašanju razmerja med znanostjo in delavskim gibanjem v Avstriji, Evelyn Gröbl se ukvarja v razpravi Znanstveno svetovnonazorsko prepričanje kot politična zahteva predvsem z Dunajskim krogom, Hans Hautmann pa s prevratnimi razrednimi spopadi v razpravi O vrednotenju množičnih gibanj in razrednih bojev v revolucionarnem času 1917—1920, o problematiki zgodovinskih filmov pa Helene Maimann v prispevku Zgodovinske slike — k razmerju med zgodovino in likovnimi mediji.

Tem razpravam sledi prispevek Christiana Broda o Karlu R. Stadlerju kot človeku in o njegovem delu. Knjigo pa zaključuje Stadlerjev življenjepis in bibliografija ter seznam avtorjev. Vsekakor lahko rečemo, da zbornik Geschichte als demokratischer Auftrag ni samo kurtoazno darilo jubilaru, ampak so Stadlerjevi učenci z zanimivimi in pomembnimi rezultati razgrnili ne le sadove svojega dela, ampak tudi hotenja in želje ter rezultate dela svojega učitelja, rezultate, ki pričajo o zagnanem delu in dostojno zastopajo avstrijsko historiografijo v sodobnem evropskem zgodovinopisju.

Franc Rozman

Arbeiterbewegung — Faschismus — Nationalbewusstsein. Festschrift zum 20 jährigen Bestand des Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes und zum 60. Geburtstag von Herbert Steiner. Europa Verlag Wien-München—Zürich 1983, 493 str.

V letu 1983 je poleg že omenjenega zbornika ob 70-letnici Karla Stadlerja izšel še zbornik posvečen šestdesetletnici Herberta Steinera, zgodovinarja, ki je znan tudi pri nas, saj je v različnih strokovnih publikacijah v Jugoslaviji objavil nekaj svojih razprav, med njimi tudi v Prispevkih za zgodovino delavskega gibanja. Večkrat je bil gost različnih slovenskih in drugih jugoslovanskih inštitutov in muzejev, številni jugoslovanski zgodovinarji ga poznamo kot neumornega, spretnega in učinkovitega blagajnika konferenc v Linzu, pa kot

dolgoletnega vodja Dokumentationsarchiva des österreichischen Widerstandes na Dunaju, ki je istega leta kot jubilarant 60-letnico, praznoval dvajsetletnico svojega obstoja in je ta zbornik posvečen tudi instituciji, v kateri je Steiner preživel svoja najbolj plodna znanstvena leta.

Skoraj petsto strani obsežen zbornik sta uredila Helmut Konrad in Steinerjev naslednik v Dokumentationsarchivu Wolfgang Neugebauer ob sodelovanju Brigitte Galanda, uvodne besede sta napisala tedanja ministrica za znanost Herta Firnberg in bivši dunajski župan Bruno Marek. Prispevke v zborniku je napisalo 37 avtorjev iz Italije, Madžarske, Jugoslavije, Švice, Francije, Sovjetske zveze, obeh Nemčij in največ seveda iz Avstrije, kar tudi priča o Steinerjevih razvejanih mednarodnih stikih in njegovi priljubljenosti širom po Evropi. Ves zbornik je razdeljen v šest smiselnih celot, ki označujejo področja s katerimi se Steiner znanstveno in publicistično ukvarja, obenem pa so tudi postaje njegovega življenja, kar je seveda precej redka koincidenca neke življenjske poti. Prvi sklop razprav ima naslov Zgodovina delavskega gibanja, področje, na katerem je Steiner objavil svoja najboljše in najtemeljitejša dela in je nedvomno ena tistih ključnih osebnosti v avstrijski historiografiji, ki je to področje historiografije privedel na današnjo zavidanja vredno raven. Enzo Colotti (Italija) je prispeval razpravo o weimarski socialni demokraciji, in sicer nekatere kritične pripombe avstrijske socialne demokracije na primeru Otta Leichterja. Hans Hautmann je opisal odgovor avstrijskih delavcev na Kappov punč marca 1920, Janos Jemnitz (Madžarska) prispevke Zoltana Ronaija o mednarodnem delavskem gibanju in svetovni politiki v letih 1920—1937, Anton Pelinka članek o razvoju in vlogi katoliške delavske mladine v Avstriji, Olga Veličko (SZ) o študijah avstrijskega delavskega gibanja v SZ in Josef Weidenholzer o socialnem idealu v revoluciji leta 1848.

Naslednji razdelek zajemajo razpravljanja o fašizmu in jih je tudi šest. Ernest Hanisch piše o nacionalizmu na vasi in to na primeru salzburške okolice, Franz Loidl o političnih dogodkih v letih 1938 do 1945 v zrcalu župnijske kronike Schwarzau im Gebirge. Jonny Moser je napisal članek iz zgodovine ariziranja Dunaja in na Gradiščanskem, Rudolf Neck o odnosu Wilhelma Miklasa do anšlusa, Herhard Oberkofler o političnih stališčih dunajske akademije znanosti v časih nacizma, Willi Wenert pa razpravlja o ukrepih nemške visokošolske uprave na področju avstrijskega visokega šolstva po anšlusu.

Najobsežnejši del zbornika obsegajo razprave o odporu, ki se ga je aktivno udeležil tudi jubilarant. Kar enajst razprav je na to tematiko. Najprej govori Gerhard Botz o teoretičnih in metodoloških problemih raziskovanja odpora, Wilibald Holzer piše o zgodovinskem razvoju odporniškega prava, Reinhard Kannonier o socialno političnih komponentah antifašističnega odpora do maja 1937 in to na primeru Španije. Edini slovenski prispevek je Franceta Klopčiča, dolgoletnega Steinerjevega prijatelja, ki je opisal delovanje odporniške skupine okrog lista Die Wahrheit, kjer je sodeloval tudi Karel Hudomalj, Helene Maimann piše o sestri Restituti, redovnici s pravim imenom Helena Kafka, ki je v odporniškem gibanju izgubila življenje; Eduard Rabovsky je objavil svoje spomine na odporniško skupino Gruppe Soldatenrat. Horst Schuhmacher (NDR) je opisal nastop nemške komunistične partije za samoodločbo in nacionalno neodvisnost avstrijskega naroda kot izraz mednarodne solidarnosti s protifa-

šistično Avstrijo v letu 1938. Koroški Slovenec in zdajšnji tajnik Zveze slovenskih organizacij na avstrijskem Koroškem Marjan Sturm je prikazal ideološki in politični profil krščanskih socialistov v OF, Theodor Veiter aspekte odporništvu v dunajski tovarni lokomotiv, pa v Wiener Neustadtu, Slavonskem Brodu in Bratislavi. Erika Weinzierl je obdelala stališče avstrijskih duhovnikov do katoliškega odpora proti nacionalsocializmu in to na podlagi ankete, ki je zajela 2700 intervjuvancev, Franz West pa je pripravil članek o ilegalnih delavskih strankah v Avstriji v letih 1934 do 1938 in njihovem članstvu v Kominterni in socialistični delavski internacionali.

Tri razprave zajemajo naslednji razdelek, ki govori o emigraciji, in sicer je v Franciji živeči Avstrijec Felix Kreissler obdelal prispevek emigracije k razvoju avstrijske nacionalne zavesti, Theo Pinkus in Matthias Knauer sta v obliki zanimivega razgovora ob nekem filmu opisala pomoč švicarskih delavcev nemškimi in italijanskimi antifašistom v letih 1938—1945, medtem, ko je Ulrich Weinzierl obdelal življenjsko pot intelektualca v emigraciji Alberta Fuchsa.

Naslednjih šest prispevkov je ubranih na tematiko, ki ima naslov Nacionalna zavest — manjšine — premagovanje preteklosti. Najprej opisuje Felix Czeike prehod iz fašizma v demokracijo, in sicer v obliki kronologije dogodkov v aprilu 1945 na Dunaju. Peter Dusek je pripravil nekaj refleksij o bodočnosti premagovanja preteklosti v Avstriji, Hanns Haas je napisal članek o peticijah avstrijskih manjšin na Društvo narodov za izpolnjevanje manjšinske zaščitne zakonodaje, ki je Avstrijo zavezovala po versajski pogodbi, Helmut Konrad je napisal prispevek o odnosu delavskega gibanja do avstrijske nacije, Hans Mommsen (ZRN) pa avstrijsko pot od habsburške nasledstvene države do demokratične nacije. Karel Stadler pa je prispeval zanimiv dokument iz časa nastajanja državne pogodbe 1955 z naslovom Modelfall Österreich.

Zadnji sklop obsegajo štirje prispevki in se nanašajo na Dokumentationsarchiv in osebno na Steinerja. Najprej je Wolfgang Neugebauer ocenil dvajset let obstoja in delovanja Dokumentationsarchiva (1963—1983), nato sledijo biografski podatki o Herbertu Steinerju, Maria Sporrer je pripravila s Steinerjem zanimiv intervju, Herbert Exenberger pa je pripravil bibliografijo Steinerjevih znanstvenih del, ki obsega 14 knjig in brošur in 80 razprav in člankov v različnih jezikih. Opombe za vse razprave so skupaj na koncu knjige in prav nazadnje je še seznam sodelavcev zbornika.

Vsekakor je zbornik skupek zanimivih in kvalitetnih razprav, napisanih na podlagi virov in prinaša v naše vedenje o delavskem gibanju številne nove osvetlitve. Nekaj razprav se dotika neposredno tudi naše zgodovine (Klopčič, Sturm, Haas), žal niso bili k zborniku povabljeni še drugi jugoslovanski zgodovinarji, saj nas mnogo veže na Steinerja dolgoletno sodelovanje in poznanstvo in globoko cenimo njegovo demokratično gledanje na svet in dogajanje, njegovo človeško toplino, pripravljenost na pomoč, saj so vrata njegovega kabineta vedno odprta vsakomur in ne nazadnje njegov vedno razumevajoč in pozitiven odnos do naše domovine, kar v tujini ni tako samoumevno, ampak preje redkost.

Franc Rozman